

УДК 347.62

Анатолій Матвієнко,канд. богослов. наук,
помічник приватного нотаріуса

УМОВИ Й ПЕРЕШКОДИ УКЛАДЕННЯ ШЛЮБУ У ВІТЧИЗНЯНОМУ СІМЕЙНОМУ ТА КАНОНІЧНОМУ ПРАВІ

У статті розглядаються правові умови та перешкоди до вступу в шлюб. Аналізуються позиції державного й церковного законодавства в цьому питанні. Розкриваються спорідненість і відмінність вітчизняного сімейного та церковного законодавства в поглядах на умови й перешкоди до укладення шлюбу.

Ключові слова: шлюб, сім'я, умови вступу в шлюб, перешкоди до шлюбу, церковне шлюбне право, Сімейний кодекс України.

Постановка проблеми. Укладення шлюбного союзу має відповідати певним вимогам, порушення яких перешкоджає його реєстрації. Ці умови й перешкоди сформульовані в статтях 21–26 Сімейного кодексу України (далі – СКУ). Містяться вони також у шлюбному церковному праві та постають із погляду на шлюб як таїнство. Відсутність цих умов перешкоджає звершенню вінчання.

Церква в усі часи встановлювала правила, які охороняли (хоча б зовні) головний сенс християнського шлюбу в конкретних умовах людського життя. Ці правила не є самоціллю: вони не замінюють те, що складає саму сутність шлюбу – любов, а лише направляють шлюбне життя в правильне русло, оберігаючи його від наслідків гріха [5, с. 35] та вказуючи на зовнішні умови, за яких християнський ідеал шлюбу найлегше виразити й зберегти.

Основним джерелом церковного вчення про шлюбно-сімейні відносини є Священне Писання Старого та Нового Завіту [1], яке являє нам глибоко особистісні взаємовідносини подружжя, спрямовані до особистісного Бога.

Що стосується Святооцівської спадщини, то особливу увагу питанням про шлюб і сім'ю приділяли св. Василій Великий, св. Іоанн Золотоустий та св. Григорій Богослов, звертаючи увагу на правові сімейні взаємини.

У контексті теми дослідження особливий інтерес викликають праці С. Троїцького, І. Мейендорфа [5], М. Струженцова, М. Заозерського [2] та інших авторів, присвячені з'ясуванню сутності й особливостей трактування інституту шлюбу в православній традиції.

Питанням шлюбно-сімейних стосунків велика увага приділяється також у доробку церковних каноністів. Переважно розглядаються питання християнського вчення про шлюб, перешкоди до вступу в шлюб, проблематика процесів розлучень. Ці та інші моменти розкрито в працях єп. Нікодима (Мілаша) [6], І. Берднікова, прот. В. Ципіна [11], О. Павлова та інших авторів.

Дослідження регулювання сімейних відносин становить практичний інтерес і для світського сімейного права, яке регулює внутрішньосімейні стосунки. Зокрема, З. Ромовською проведений правовий аналіз статей Сімейного кодексу України [9].

Більшість наведених розвідок стосуються розгляду шлюбних взаємин або в руслі світського сімейного права, або суто в богословському ракурсі; інші ж моменти (споріднення церковного й світського сімейного права, розкриття православного погляду на сучасні шлюбно-сімейні правовідносини) залишались поза увагою дослідників.

Мета статті – розглянути та порівняти умови вступу до шлюбу, регламентовані державним і церковним шлюбним законодавством, що дає змогу показати різні підходи у вирішенні цих питань світським та церковним правом.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі статтею 21 СКУ в шлюбі можуть бути лише жінка та чоловік, тобто особи різної статі. Цим відкидаються спроби окремих представників сексуальних меншин добитись узаконення «шлюбу» між особами однієї статі, що суперечить не лише моральним заходам нашого суспільства, які побудовані на християнській моралі, а й загалом природі

людських стосунків. Такі шлюби заборонені і державним законодавством України, і церквою.

За історичними джерелами, деякі князі Київської Русі мали дві дружини. Поширення християнства зумовило перехід до одностаттєвості, моногамії. Загальний напрям церковної політики в цьому питанні полягав у тому, щоб скерувати духовних чад укладати свої шлюби через церковне вінчання. При цьому церковнослужителі мали обов'язок стежити, щоб церковне благословення отримували лише один шлюб. Таким чином поступово формувалась суспільна думка в руслі, сприятливого для утвердження церковної одностаттєвості. Одностаттєвість є фундаментальною засадою християнської моралі та зумовлена поняттям про шлюб як союз одного чоловіка й однієї жінки, укладений із метою спільності всього життя.

Принцип моногамії відображений у статті 25 СКУ: «Жінка та чоловік можуть одночасно перебувати лише в одному шлюбі». СКУ не лімітує кількість шлюбів, у яких продовж життя може перебувати людина. Однак право на повторний шлюб виникне лише в разі припинення попереднього шлюбу у зв'язку зі смертю одного з подружжя або розірвання шлюбу (частина 2 статті 25 СКУ). Якщо перший шлюб був недійсним, наступний шлюб певної особи не можна вважати повторним. Отже, повторним вважається лише шлюб, який був укладений після дійсного, проте припиненого шлюбу.

Церква ж зовсім не схвалює повторні шлюби. Тільки перший шлюб вважається святим і благословенням Богом, другий і третій допускаються з благословення єпископа (третій – як виняток), а четвертий шлюб заборонений.

Добровільність шлюбу – одна з основних його засад. Згідно зі статтею 51 Конституції України шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка. Принцип добровільності шлюбу відображений у статті 24 СКУ та є чинним не лише на стадії реєстрації шлюбу; це його довічна риса, яка виражається в постійній згоді подружжя перебувати в шлюбі між собою.

Згідно із сімейним законодавством шлюб визнається недійсним за рішенням суду, якщо він був зареєстрований без вільної згоди жінки або чоловіка (частина 1 статті 40 СКУ). Згода особи не вважається вільною, зокрема, тоді, коли в момент реєстрації шлюбу вона страждала на тяжкий психічний розлад, перебувала в стані алкогольного, наркотичного, токсичного сп'яніння, у результаті чого не усвідомлювала сповна значення своїх дій і не могла керувати ними, або якщо шлюб

було зареєстровано в результаті фізичного чи психічного насильства (частина 1 статті 40 СКУ).

Добровільна взаємна згода тих, хто бере шлюб, є обов'язковою умовою законності та дійсності також церковного шлюбу. У Таїнство Шлюбу внесені запитання про те, чи «зі своєї доброї волі, а не з примусу» наречений і наречена беруть шлюб. У разі заяви однієї зі сторін про небажання вступити в цей шлюб священник повинен зупинити вінчання.

З іншого боку, діти не могли вступати в шлюб без згоди батьків чи опікунів. У наш час закон не регламентує це, оскільки повнолітні діти повною мірою юридично не залежні від батьків, у тому числі й під час укладення шлюбу.

Сучасні закони забороняють батькам та опікунам примушувати дітей, про яких вони піклуються, до прийняття шлюбу проти їх бажання. Такий шлюб визнається недійсним за рішенням суду (частина 1 статті 40 СКУ). В основі батьківського благословення лежить повага до добровільної згоди на укладення шлюбу з боку нареченого й нареченої.

У наш час священник, щоб вінчати осіб, які перебувають у цивільному шлюбі, не зобов'язаний мати інформацію про згоду батьків на такий шлюб і не повинен відмовляти у звершенні таїнства за відсутності такої згоди. Однак благодатне значення батьківського благословення зберігає свою силу, і на його відсутність не можна дивитись як на незначну обставину.

Шлюбний союз передбачає для тих, хто вступає в шлюб, здатність до подружнього життя, що визначається насамперед віком. Для укладення шлюбу існують визначені вікові межі. Шлюбний вік для жінки встановлюється в 17 років, а для чоловіка – у 18 років (частина 1 статті 22 СКУ). Це необхідно не лише через фізичну мету шлюбу, а й через моральну, щоб можна було припустити ясну свідомість і вільну волю під час вирішення питання про шлюб. Шлюб з особою, яка не досягла шлюбного віку та якій не було надано право на шлюб, може бути визнаний недійсним за рішенням суду (пункт 4 частини 1 статті 41 СКУ).

Шлюбний вік визначається з урахуванням статевої зрілості, завершення фізичного росту організму, станів психічного, розумового, морального й соціального розвитку людини, які в комплексі мають забезпечити здатність її до виконання нової суспільної ролі (дружини, матері, чоловіка, батька). Встановлення різного шлюбного віку для жінки та чоловіка не є відступом від конституційного принципу рівності статей, це результат нетотожності жіночого й чоловічого

організмів, тих фізіологічних процесів, які відбуваються в них. У наш час щодо вікового цензу для укладення шлюбу церква враховує положення цивільного законодавства.

Що стосується крайнього старечого віку, за межами якого забороняється шлюб, то згідно зі статтею 22 СКУ максимальний шлюбний вік не встановлений. Не знаходимо відомостей і про пропорційність років нареченого й нареченої.

У церковному шлюбному праві встановлена верхня вікова межа для вступу в шлюб, а також береться до уваги значна нерівність у віці нареченого та нареченої. У 1744 р. Святійший Синод визнав недійсним шлюб, укладений 82-річним старцем, обґрунтувавши своє рішення так: «Шлюб встановлений Богом для збільшення роду людського, чого від особи, якій за 80 років, сподіватись нерозумно; у такому віці потрібно не плоти догоджати, а про спасіння душі своєї піклуватись. За псаломспівцем, людина в силах може бути тільки до 80 років, а далі праця й хвороби наближають людину до смерті, а не до збільшення роду людського» [2, с. 455].

Сімейним кодексом України береться до уваги також фізичний стан осіб, які вступають у шлюб. Особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, повинні повідомити одна одну про стан здоров'я (частина 1 статті 30 СКУ). Приховання тяжкої хвороби, а також хвороби, небезпечної для іншого з подружжя, їхніх нащадків, може бути підставою для визнання шлюбу недійсним (частина 5 статті 30 СКУ). Недійсним є шлюб, зареєстрований з особою, яка визнана недієздатною (частина 3 статті 39 СКУ).

У церковному шлюбному праві фізична та душевна нездатність до подружнього співжиття, що позбавляють людину можливості виявляти свою волю, також є перешкодою до шлюбу. Цивільні закони більшості держав, як християнських, так і нехристиянських, визнають шлюби з душевнохворими й божевільними недійсними. Божевільними в цих випадках визнаються люди, які не мають здорового глузду з дитинства. Якщо ж хвороба з'явилась у період шлюбного співжиття, то, згідно з 15-им правилом Тимофія Олександрійського, розлучення не допускається [7, с. 488].

Що стосується фізичної нездатності до шлюбу, то в «Синтагму» Матфея Властаря внесена 98-а новела імператора Льва Мудрого, яка забороняла євнухам вступати в шлюб. Крім того, церковні канони вбачають аналогічні перепони для осіб, від природи нездатних до шлюбного життя чи доведених до такого стану хворобою. Фізичну нездатність до шлюбного життя не варто змішувати з не-

здатністю до дітонародження, яка не є перешкодою до шлюбу та не може слугувати причиною для розлучення [11, с. 556].

У діючих церковних правилах немає заборони вінчати глухонімих або сліпих. Церковні закони не забороняють вінчати осіб, якщо вони хворі, проте самі бажають узяти шлюб.

Необхідною умовою під час укладення шлюбу є відсутність близького кровного споріднення між нареченим і нареченою. Це стосується не лише осіб, народжених у законному шлюбі, а й позашлюбних дітей. За порушення цієї умови відбувається кровозмішення. У всі часи й у всіх культурних народів такі відносини розглядалися як щось протиприродне, як осквернення рідної крові. Справді, досвід багатьох поколінь переконує, що шлюби між близькими родичами зазвичай супроводжуються хворобливістю нащадків і навіть ведуть до вимирання цілих родів.

Близькість кровного споріднення визначається за ступенями й лініями. Цей спосіб винайдено римською юриспруденцією. Ступенем (gradus) споріднення називається зв'язок однієї особи з іншою посередництвом народжень. Розрізняють дві лінії споріднення – пряму та бокову. Пряма поділяється на висхідну й низхідну. Якщо родичі походять послідовно один від одного (батько, син, онука, правнук), це родичі за прямою лінією. Родичі за прямою лінією, від яких походять конкретна особа, називаються родичами за прямою висхідною лінією (батько, дід, прадід, мати, бабуся тощо). Родичі, які походять від цієї конкретної особи, складають пряму низхідну лінію (діти, онуки, правнуки). Родичі, які походять від одного спільного предка, є родичами за боковою лінією.

За українським законодавством «недійсним є шлюб, зареєстрований між особами, які є родичами прямої лінії споріднення, а також між рідними братом і сестрою» (частина 2 статті 39 СКУ). Отже, існує заборона на шлюб у другому ступені кровного бокового споріднення, у якому перебувають рідні брат і сестра. Однак немає категоричності щодо заборони шлюбу «між двоюрідними братом і сестрою; між тіткою, дядьком та племінником, племінницею» (відповідно, третій і четвертий ступені кровного споріднення). Такий шлюб, якщо він був зареєстрований, «може бути визнаний недійсним за рішенням суду» (частина 1 статті 41 СКУ), однак не вважається недійсним на стадії реєстрації як шлюб між родичами прямої лінії споріднення та між рідними братом і сестрою.

У християнській церкві шлюби між особами, які пов'язані кровним спорідненням, суворо забороняються. Апостол Павло на-

зиває стосунки між особами, що поєднані близькими родинними зв'язками, блудодіянням (1 Кор. 5, 1).

Державне законодавство не дозволяє шлюби в другому ступені бокового споріднення, церква ж категорично забороняє шлюби до четвертого ступеня кровного бокового споріднення включно, водночас наполягаючи на тому, що шлюб між особами, які перебувають у п'ятому, шостому й сьомому ступенях кровного споріднення, може бути дозволений тільки з благословення єпископа.

Окрім відносин кровного споріднення, згідно із церковним ученням перепонами до шлюбу є також свояцтво, духовне споріднення та споріднення, яке виникає через усиновлення. Своаяцтво (*affinitas*) виникає зі зближення двох родів унаслідок шлюбів між їхніми членами. Воно прирівнюється до кровного споріднення, оскільки чоловік і дружина складають одну плоть. Православна церква ставить у відносини свояцтва не лише одного з подружжя та родичів іншого, а й родичів з обох сторін. Крім кровного споріднення і свояцтва, перешкодою до укладення шлюбу є також споріднення духовне, що виникає внаслідок існування інституту хрещених батьків.

Перепони до шлюбу виникають і через відносини так званого громадянського споріднення – усиновлення. За Сімейним кодексом України «у шлюбі між собою не можуть бути усиновлювач та усиновлена ним дитина» (частина 5 статті 26). Однак ця заборона поширюється лише до скасування усиновлення, після чого такий шлюб може бути зареєстрований. Не дотрималось наше цивільне законодавство й християнської традиції заборони шлюбів між усиновленими та рідними дітьми усиновлювачів, постановивши, що «за рішенням суду може бути надане право на шлюб між рідною дитиною усиновлювача та усиновленою ним дитиною, а також між дітьми, які були усиновлені ним» (частина 4 статті 26 СКУ). Таке право за Сімейним кодексом України може бути надане навіть без скасування усиновлення.

Важливою умовою під час укладення шлюбу є єдність релігії. Цивільне законодавство не регламентує цей момент. Однак єдність релігії вимагалась ще римським правом. У православної церкви спільність віри чоловіка й жінки, які є членами Тіла Христового, – найважливіша умова справді християнського шлюбу. Лише єдина у вірі сім'я може стати домашньою церквою, у якій чоловік і жінка разом із дітьми зростають у духовному вдосконаленні й пізнанні Бога. Відсутність однодумності становить серйозну

загрозу для цілісності подружнього союзу. Шлюби ж між особами різних віросповідань призводять або до охолодження одного з подружжя до свого віросповідання (вільно чи з примусу), або ж, за рівності релігійної ревності в обох членів подружжя, до сімейного розладу та незгоди, особливо щодо виховання дітей.

Православна церква завжди висувала як необхідну умову правильності християнського шлюбу не лише єдиновір'я подружжя, а й правильне сповідання християнської віри. Церква з повагою ставиться також до такого шлюбу, у якому лише одна сторона належить до православної віри. Церква не освячує вінчанням шлюби між православними та нехристиянами, водночас визнаючи їх законними та не вважаючи тих, хто взяв такий шлюб, такими, що перебувають у блудному співжитті, за умови благословення шлюбу в православної церкві та виховання дітей у православної вірі [8, с. 45].

Клірики (диякон, священник, єпископ) після прийняття сану не можуть вступати в шлюб. У православної церкві існують такі постанови: єпископи не можуть бути одруженими; священники й диякони можуть бути в шлюбі лише в тих випадках, якщо вони повінчалися до рукоположення; священник або диякон, якщо овдовіють, не можуть одружитися вдруге [6, с. 376].

Член церкви, який прийняв обітницю безшлюбності, за церковними правилами не може вступати в шлюб. Церква прирівнює обітницю дівства й безшлюбності до обітниці подружньої вірності, оскільки обітниця безшлюбності є зарученням із небесним нареченим – Христом.

Сімейний кодекс України не лімітує кількість шлюбів, у яких упродовж життя може перебувати людина. Однак згідно із церковним законодавством вдівство після третього шлюбу вважається абсолютною перешкодою до нового шлюбу.

Для священнослужителів існує виключна одношлюбність. Християнський шлюб є образом союзу Христа із церквою. Христос – один наречений однієї нареченої – православної церкви. Саме тому церква вимагає, щоб шлюб священника був досконалим.

Таким чином, згідно з канонічним правом православної церкви четвертий шлюб заборонений, а третій допускається як виняток із благословення правлячого архієрея [7, с. 381]. Церква зовсім не схвалює другий шлюб, дивлячись на нього як на поступку людській слабкості, однак допускає його, оскільки, за словами апостола Павла, «жінка зв'язана законом, доки живий її чоловік; якщо ж помер її чоловік, вона вільна вийти заміж за кого

хоче, тільки в Господі» (1 Кор. 7, 39–40). Проте після законного церковного розлучення, згідно з канонічним правом, другий шлюб дозволяється для невинної сторони. Особам, перший шлюб яких був розірваний із їхньої провини, вдруге одруження дозволяється лише за умови покаяння та виконання епитимії, накладеної згідно з канонічними правилами. У тих надзвичайних випадках, коли дозволяється третій шлюб, термін епитимії, за правилами святого Василя Великого, збільшується [8, с. 47].

Висновки

Аналіз необхідних умов до вступу в шлюб, регламентованих державним і церковним законодавством, дав нам змогу простежити суттєву різницю між ними та розбити їх на три групи: а) норми, регламентовані державним і церковним законодавством однаковою мірою (перешкоди щодо різниці статей, одношлюбності, шлюбного віку, добровільності, фізичної й душевної здатності до шлюбу); б) норми, регламентовані обома законодавствами, проте вирішені по-різному (перешкоди, що стосуються кровного споріднення та усиновлення); в) норми, які містять лише церковне право та які входили до цивільного законодавства Візантійської та(або) Російської імперій (перешкоди, що стосуються відносин сваяцтва, духовного споріднення, різновірства, прийняття сану священника й чернечої обітниць, вдівства після третього шлюбу, вини в подружній зраді).

Отже, сімейне законодавство України, ґрунтуючись на фундаментальних християнських засадах, визначає: у шлюбі між собою можуть перебувати лише чоловік і жінка (тобто особи різної статі); право на новий, повторний шлюб виникає тільки в разі припинення попереднього шлюбу (одношлюбність, моногамність шлюбу); примушування жінки та чоловіка до шлюбу не допускається (добровільність шлюбу); фізична й душевна нездатність до подружнього життя є перешкодою до вступу в шлюб. Крім того, шлюбний вік для жінки встановлюється в 17 років, а для чоловіка – у 18 років. Церква в цьому плані враховує сімейне законодавство. Однак, крім нижньої вікової межі, церквою встановлена також верхня вікова межа, за якою заборонений шлюб, – 80 років; береться до уваги й велика різниця у віці між нареченим і нареченою.

Питання кровного споріднення й усиновлення вирішуються цивільним і церковним законодавством по-різному. За Сімейним кодексом України в шлюбі між собою не можуть перебувати особи, які є родичами прямої лінії споріднення; у боковій лінії аб-

солютна заборона поширюється на шлюб у другому ступені кровного споріднення (між рідними братом і сестрою). Церква ж категорично забороняє шлюби до четвертого ступеня кровного бокового споріднення включно (між двоюрідними братами й сестрами), а шлюби в п'ятому, шостому та сьомому ступенях споріднення можуть звершуватись лише з дозволу єпископа.

Перешкодою до шлюбу є також усиновлення. Однак, на відміну від християнської традиції заборони шлюбів між усиновлювачем та усиновленою ним дитиною, між усиновленими й рідними дітьми усиновлювача, СКУ дозволяє їх (у першому випадку в разі скасування усиновлення, а в другому – за рішенням суду).

До того ж є норми, які містяться в церковному законодавстві, проте відсутні в сучасному сімейному праві. Відповідно до них перешкодами до вступу в шлюб є відносини сваяцтва, що виникають через зближення двох родів унаслідок шлюбів між їхніми членами, різновірство (шлюби між православними та нехристиянами), прийняття сану священника, прийняття чернечої обітниць, вдівство після третього шлюбу, вина особи в гріху перелюбу, через який відбулось попереднє розлучення.

У нашій церкві склалась абсолютно розумна та єдино допустима практика вінчати лише тих осіб, цивільний шлюб яких уже зареєстрований, оскільки цивільне шлюбне право не знає таких перепон до шлюбу, які нічого б не значили в церковному праві. Однак така погодженість норм має, звичайно, частковий та односторонній характер і зумовлена крайньою ліберальністю цивільного шлюбного права щодо перешкод до шлюбу, оскільки в багатьох випадках цивільний шлюб реєструється за наявності безсумнівних перешкод до шлюбу з позиції церковного права (наприклад, шлюб після розірвання четвертого шлюбу, шлюб за наявності кровного споріднення в четвертому ступені, за наявності сваяцтва хоча б і в першому ступені).

Цілком очевидно, що священник або єпископ не може приймати рішення про допустимість вінчання в усіх випадках, коли існує цивільний шлюб. Тим більше, що в окремих випадках, особливо за близького кровного споріднення та взагалі за наявності перешкод, які роблять шлюб недійсним, є сенс наполягати на припиненні кровозмішуваного співжиття (наприклад, між двоюрідними братом і сестрою), співжиття з падчеркою після припинення шлюбу з її матір'ю хоча б і за наявності цивільної реєстрації шлюбу або шлюбу на рідній сестрі першої дружини (78-е пр. Вас. Вел.).

Окреслена тематика дає привід поставити питання про можливість такої модифікації шлюбного законодавства, яке хоча б частково враховувало норми церковного шлюбного права, причому не лише релігійно зумовлені, а й розумні з біологічної та моральної позицій, – про заборону вступати в шлюб особам, які перебувають у кровному спорідненні до четвертого ступеня включно або в найближчих ступенях свояцтва тощо.

Список використаних джерел:

1. Біблія. Книги Священного Писання Старого та Нового Завіту / пер. Патріарха Філарета (Денисенка). – К. : Вид. Київської Патріархії УПЦ Київського Патріархату, 2004. – 1407 с.
2. Заозерский Н. Главные направления в научной постановке православно-церковного права / Н. Заозерский // БВ. – СПб. : Собственная тип. ТСЛ, 1902. – № 10. – С. 234–255 ; Заозерский Н. Главные направления в научной постановке православно-церковного права / Н. Заозерский // БВ. – СПб. : Собственная тип. ТСЛ, 1902. – № 11. – С. 445–459.
3. Книга Правил Святых Апостолов, Святых Соборов Вселенских и Поместных и Святых Отцов. – М. : Русский Хронограф, 2004. – 448 с.
4. Конституція України: чинне законодавство станом на 2017 р. – К. : Алерта, 2017. – 80 с.
5. Мейендорф И., прот. Православие в современном мире / прот. И. Мейендорф ; об авторе еп. Иларион (Алфеев). – Клин : Христианская жизнь, 2002. – 320 с.
6. Милаш Н. Рукоположение как препятствие к браку / Н. Милаш ; пер. с сербск. Л. Раича // БВ. – СПб. : Тип. ТСЛ, 1907. – С. 371–385.
7. Никодим (Милаш), еп. Правила Православной Церкви с толкованиями : в 2 т. / еп. Никодим (Милаш). – М. : Отчий дом, 2001–2001. – Т. 2. – 645 с.
8. Основы социальной концепции Украинской Православной Церкви. – К. : Информ.-вид. центр УПЦ, 2002. – 80 с.
9. Ромовська З. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар / З. Ромовська. – 2-ге вид. – К. : Ін Юре, 2006. – 568 с.
10. Сімейний кодекс України (станом на 27 січня 2017 р.). – К. : Алерта, 2017. – 78 с.
11. Цыпин В., прот. Курс Церковного права / прот. В. Цыпин. – Клин : Христианская жизнь, 2004. – 704 с.

В статье рассматриваются правовые условия и препятствия к вступлению в брак. Анализируются позиции государственного и церковного законодательства в этом вопросе. Раскрывается родство и различие отечественного семейного и церковного законодательства во взглядах на условия и препятствия к заключению брака.

Ключевые слова: брак, семья, препятствия к браку, церковное брачное право, Семейный кодекс Украины.

This article discusses legal conditions and impediments to marriage. The positions of the state and Church legislation are analyzed in this issue. The kinship and the difference of the domestic family and Church legislation is revealed in views on conditions and obstacles to marriage.

Key words: marriage, family, conditions of marriage, obstacles to marriage, Church marriage law, Family code of Ukraine.

